

ЗМІСТ, ЗАКОНОМІРНОСТІ, ПРИНЦИПИ ТА НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Юрченко О. В.

викладач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

М. Умань, Черкаська область, Україна

У контексті підготовки майбутніх учителів початкових класів соціально-педагогічну діяльність розуміємо як різновид професійної діяльності вчителя, яка ґрунтується на загальних філософсько-психологічних і педагогічних трактуваннях її сутності та структури, одночасно втілює в собі соціальний аспект (соціальні проблеми вихованців, їх психолого-медико-педагогічне вивчення, соціокультурні особливості шкільного середовища, запобігання негативного впливу соціальних факторів тощо).

Соціально-педагогічна діяльність вчителя в умовах навчально-виховного процесу початкової школи не може бути стереотипізована, так як в конкретних умовах спілкування з учнями слід розглядати різні варіанти педагогічного впливу, адаптуватися до соціально-виховної середовищі. Тому змінюється соціальна ситуація посилює потребу формування творчої особистості вчителя, готового брати участь в інноваційних процесах і здатного вирішувати нестандартні проблемні ситуації.

Соціально-педагогічна діяльність учителя початкових класів розглядається С. Литвиненко «як органічна складова його професійно-педагогічної діяльності, як структурно-динамічна сукупність цілеспрямованих соціально-педагогічних дій, здійснюваних у мікросоціумі з метою підтримки розвитку і соціалізації дітей» [2, с. 12]. На її думку, провідними стратегіями соціально-педагогічної діяльності є включення людини в соціум (соціалізація, соціальне виховання); педагогізація соціуму (використання педагогічного потенціалу середовища, підвищення ефективності його використання); управління взаємодією людини і соціуму на принципах оптимізації згідно мети соціально-педагогічної діяльності. У дослідженні узагальнено і конкретизовано функції соціально-педагогічної діяльності (аналітико-діагностична, прогностична, організаційно-комунікативна, соціально-профілактична,

корекційно-реабілітаційна, охоронно-захисна, евристична). Такі висновки дослідниці дають нам можливість визначити, що формування соціальної компетентності учнів є одним із завдань соціально-педагогічної діяльності педагога, що зумовлено реалізацією визначених функцій.

Вдалим є трактування соціально-педагогічної діяльності вчителя початкової школи запропоноване О. Будник – це різновид його професійної діяльності, що має метою створення належних умов для успішної соціалізації учнів у соціально-виховному середовищі школи, засвоєння ними соціокультурного досвіду задля підготовки до самореалізації в суспільстві, надання допомоги дітям та їхнім сім'ям у випадках негативного впливу соціальних чинників [1, с. 73].

Детально зміст соціально-педагогічної діяльності за визначеними напрямками презентовано у табл. 1. Вважаємо дане структурування найбільш цілісним та ґрунтовним у вітчизняній теорії та методиці підготовки майбутніх учителів початкової школи, тому на основі нього визначимо зміст соціально-педагогічної діяльності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності учнів.

Таблиця 1

Орієнтовний зміст соціально-педагогічної діяльності вчителя початкової школи (за О. Будник) [1, с. 164–166]

<i>Напрями діяльності</i>	<i>Орієнтовний зміст соціально-педагогічної діяльності (СПД)</i>
Соціально-педагогічна профілактика	Конструювання та аналіз навчально-виховного процесу з метою виявлення можливостей перетворення школи як відкритої соціально-педагогічної системи в адаптивно-розвивальне середовище для формування соціально-культурного досвіду учнів початкових класів. Попередження шкільної дезадаптації дітей (корекція соціальної мотивації учіння, емоційного сприйняття учнів і класу, індивідуальних можливостей, виявлення конфліктних ситуацій у мікросоціумі тощо). Робота вчителя стосовно соціально-профорієнтаційного самовизначення молодших школярів.
СПД з девіантними учнями	Робота із соціально незахищеними учнями: надання допомоги дітям, що перебувають у кризових умовах життєдіяльності, педагогічна підтримка дітей, що в силу різних причин залишилися без батьківської опіки. Робота із соціально неблагополучними учнями: ресоціалізація дезадаптованих і соціально запущених дітей різних типів, корекція та реабілітація дітей з девіантною поведінкою. Створення умов для саморозвитку, самореалізації девіантних дітей у середовищі ровесників, запобігання негативного впливу масової культури, стереотипів асоціальної поведінки, міжособистісних конфліктів в умовах навчально-виховного процесу; сприяння

	реалізації соціальних потреб в умовах соціальної дезорганізації; допомога в подоланні соціальної інфантильності шляхом формування навичок суспільно позитивної діяльності.
СПД з обдарованими учнями	Соціально-педагогічна підтримка обдарованих і соціально активних учнів; розкриття їхніх здібностей, нахилів, талантів; розвиток пізнавальних інтересів і можливостей (академічних, психомоторних, інтелектуальних, мистецьких, творчих, лідерських), виявлення явної та прихованої обдарованості; налагодження спільної діяльності з батьками в аспекті створенні спеціальних умов для ефективної соціалізації дітей у мікросередовищі. Здійснення індивідуального підходу в навчально-виховному процесі та визначення розвивальних технологій у роботі вчителя з одарованими й талановитими учнями.
Діагностика та співпраця з сім'єю	Налагодження соціально-педагогічної співпраці вчителя з батьками учнів. Психолого-педагогічна діагностика батьків на предмет виявлення (відновлення) їхнього соціально-виховного потенціалу й типових труднощів (помилки) у соціокультурному вихованні дітей. Попередження неконструктивного педагогічного впливу та різних форм насильства на дітей. Підвищення рівня педагогічної культури сім'ї, соціально-педагогічне консультування батьків (опікунів), допомога сім'ям «групи ризику», психолого-педагогічна корекція виховного впливу на дітей у неблагополучних родинах, залучення батьків до спільної з дітьми участі в суспільно-трудова й культурно-дозвільній діяльності в умовах школи й поза нею.
Робота в умовах інклюзивної освіти	Виявлення дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку. Адаптація соціально-виховного й освітньо-розвивального середовища для забезпечення однакового доступу до освіти, у т.ч. дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються у початковій школі. Вивчення змісту та особливостей роботи вчителя в інклюзивних класах (ознайомлення з нормативно-правовою базою, дидактично-розвивальним і матеріально-технічним забезпеченням школи тощо), психологічний та соціально-педагогічний супровід (супроводження) учнів з особливими освітніми потребами та їхніх батьків. Оволодіння соціально-педагогічними методиками задля ефективного соціокультурного виховання й розвитку дітей з урахуванням їхньої індивідуальності в інклюзивних класах. Розроблення стратегій соціально-педагогічної діяльності з використанням можливих ресурсів і партнерських зв'язків громади. Превентивна робота вчителя з подолання упереджень й дискримінації учнів з особливими освітніми потребами, формування толерантного, позитивного ставлення до них з боку ровесників та педагогічних працівників школи, надання спеціальних послуг відповідно до освітніх потреб дітей. Залучення учнів з особливими освітніми потребами та їхніх батьків
Соціально-культурна анімація	Розроблення та впровадження спеціальних соціально-культурних анімаційних програм організації дозвілля молодших школярів у мікросоціумі. Соціально-педагогічний супровід учнів у різнобічній позаурочній діяльності (культурно-масовій пізнавальній, дозвільній, спортивно-оздоровчій, суспільно-трудова) з участю батьків. Створення освітньо-культурного середовища у початковій школі, організація соціально-педагогічної співпраці з працівниками позашкільних закладів і центрів дозвілля.

У науковій літературі існують різні підходи до аналізу педагогічних законів та закономірностей. Педагогічні закони розглядаються як внутрішні, необхідні, всезагальні і суттєві, стійкі, повторювані зв'язки між педагогічними явищами, спрямовані на ефективність процесів виховання, навчання та розвитку. Педагогічні закономірності відображають упорядкованість педагогічних явищ, відносну сталість стійких, впливових чинників, систематичних зв'язків між об'єктами, педагогічними явищами та фактами, які зумовлюють ефективність навчання, виховання і розвитку особистості дитини.

Нами виокремлено комплекс закономірностей, які враховуються у процесі реалізації соціально-педагогічної діяльності вчителя початкової школи:

1) загальні – зв'язок соціально-педагогічної діяльності з суспільними вимогами, результати соціально-педагогічної діяльності як цілісної педагогічної системи зумовлені рівнем, темпами і потребами розвитку суспільства та реальними можливостями молодшого школяра до оволодіння соціокультурним досвідом;

2) загальнонаукові, які є спільні для загальної, спеціальної та соціальної педагогіки, загальної та спеціальної психології, соціології, філософії;

3) власне соціально-педагогічні: дидактична закономірність, виховна закономірність, корекційно-розвивальна закономірність, організаційна закономірність, креативна закономірність, соціологічна закономірність.

У соціально-педагогічній діяльності вчителя початкових класів загальноосвітньої школи найважливішим є дотримання принципів – певної системи основних вимог до діяльності, дотримання яких забезпечить її ефективність.

Принципи соціально-педагогічної діяльності визначаються її напрямками, тому є поєднанням принципів діяльності педагогічного і соціального працівників (педагогів). Аналіз численної зарубіжної (І. Дементьєва, С. Дуванова, Е. Наберушкіна, Л. Оліференко, Т. Пушкіна, Н. Трофимова, Т. Шульга, О. Ярська-Смирнова та ін.) та вітчизняної літератури (О. Безпалько, І. Богданова, О. Будник, І. Зверева, А. Капська, С. Литвиненко, О. Мартинчук, З. Шевців та ін.) з даної проблеми дозволяє виділити головні принципи

соціально-педагогічної діяльності вчителя початкових класів, а саме: природовідповідності, культури відповідності, цілеспрямованості, системності, гуманізму, конфіденційності, толерантності, педагогічного оптимізму, диференціації та індивідуалізації, оптимізації, принцип превентивності, гармонії родинно-шкільної взаємодії.

У умовах інклюзивної освіти значно розширюються функції соціально-педагогічної діяльності вчителя початкових класів. При цьому виокремлюється особливий напрям діяльності як інклюзивна робота, яка регламентується відповідною нормативно-правовою базою інклюзивної освіти, змістом якого є залучення осіб з особливими потребами в соціальне життя, в умови загальноосвітніх, а результатом якого є позитивна динаміка оволодіння знаннями, вміннями та навичками пізнавальної діяльності [3, с. 22–24].

Основними напрямками соціально-педагогічної діяльності вчителя початкових класів загальноосвітньої школи в умовах інклюзивної освіти є: педагогічний процес, корекційно-розвивальна діяльність, психолого-педагогічна діагностика, соціально-педагогічна профілактика, соціально-педагогічна діяльність з девіантними дітьми, соціально-педагогічна діяльність з обдарованими дітьми, соціально-педагогічна діяльність з сім'єю, соціально-педагогічна реабілітація, соціально-педагогічна анімація.

Отже, соціально-педагогічна діяльність вчителя початкових класів є квазіпрофесійною діяльністю, яка спрямована на навчання і соціалізацію молодшого школяра.

Література:

1. Будник О. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності: дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Будник Олена Богданівна. – Житомир, 2015. – 552 с.

2. [Литвиненко С. А.](#) Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Литвиненко Світлана Анатоліївна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К. : 2005. – 40 с.

3. Шевців З. М. Основи соціально-педагогічної діяльності. Навч. посіб. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.